

דמכרה בשר המעיים עד מוצאי יום טוב ולא יהיה ראוי לאכילת אדם, דעתיה עילויה כבר מאתמול לזרקם לחתול.⁽⁶⁸⁾

ואמרינן: הכי נמי מסתברא, דרבא כרבי יהודה סבירא ליה.

דררש רבא: אשה לא תכנס ביום טוב לבית העצים העומדים להסקה, ליטול מהן אור [מקל שמנענעים בו את עצי המדורה], כי העצים עומדים להסקה, וכשמשימים את יעודם לתשיש כלי, נעשים הם למוקצה משום נולד.⁽⁶⁹⁾

[צלה לי] בר אווזא, ושדי מייעיה לשונרא [זרוק את מעיו לחתול]. נמצא שרבא נהג כרבי שמעון, שהרי מעיים של בר אווזא נאכלים הם לאדם בימות החול, ועתה כששחטו אותו ביום טוב⁽⁶⁶⁾ נעשו מעיו מוכנים לחיה מפני שביום טוב אין דרך לאכול מעיים אלא בשר משובת.⁽⁶⁷⁾ ולדעת רבי יהודה המעיים הם מוקצה, כי בבין השמשות עדיין הם היו מוכנים לאכילת אדם!

קמג-א ומשינן: התב, מוכנים היו המעיים לחתול בבין השמשות, כי היתה דעתו של רבא לשחוט בר אווזא זה ביום טוב, וכיון דידע

66. עיין ברשב"א שכתב בשם רש"י, שהשחיטה היתה ביום טוב. והתוספות [לעיל כט א ד"ה אכלן] והרשב"א מפרשים ששחטו את הבר אווזא בערב יום טוב. [ועיין בהערה 68].

67. כך פירש רש"י. והתוספות ישנים [לעיל כט א] הקשו עליו, שאין הבשר נעשה למוקצה מפני שלא רגילים לאוכלו ביום טוב, שהרי בשר חי אינו מוקצה בשבת מפני שהוא ראוי לכוס, אף שאין הדרך לכוס בשבת! וכן הקשה הרשב"א. ועיין פירוש התוספות בסוגיא בהערה הבאה.

68. פירשנו את הגמרא לפי רש"י. והתוספות [לעיל כט א ד"ה אכלן] והרשב"א פירשו, ששחטו את הבר אווזא בערב יום טוב, ובבין השמשות היו ראויים המעיים לאכילת אדם, וכשצלו אותו ביום טוב כבר הסריחו המעיים והיו ראויים לחתול. והגמרא מקשה, שממעשה זה מוכח שרבא סבר כרבי שמעון דלית ליה מוקצה ונולד. ומתרצת הגמרא, כיון שהיה ידוע לרבא שהמעיים יסריחו למחרת ביום טוב —

אין זה "נולד".

והקשו התוספות, שבפרק במה מדליקין [לעיל כט א] הגמרא אומרת, שתמרים שאכלו אותם ביום טוב — אסור להסיק בגרעינים שלהם — לפי רבי יהודה — מפני שהם היו עומדים בבין השמשות לאכילה כי היו חלק מהפרי, ועתה הם עומדים להסקה, ואין אומרים שאין הגרעינים בגדר "נולד" כי ידוע היה להם שיאכלו את התמרים ביום טוב וישמשו הגרעינים להסקה! ותרצו התוספות, שהבר אווזא אינו צריך לבני מעיים אחרי השחיטה, ואפשר להפריד את המעיים מהבשר לפני יום טוב ולא יתקלקל הבשר, ולכן יש להתייחס למעיים כדבר נפרד בבין השמשות. אבל הפירות צריכים לגרעינים, ואם יוציאו אותם מערב יום טוב יתקלקלו הפירות, ולכן הם נחשבים כאוכל בבין השמשות, ואחרי שהפרידו אותם הם נעשו לעומדים להסקה, והם בגדר "נולד".

69. כך פירש רש"י. ולפירושו דין זה של רבא תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, ורבא לטעמיה דפסק כרבי יהודה. והתוספות [כאן ד"ה ליטול, וביצה לג א

מתנתנין:

בית שמאי אומרים: מעבירין בידים מעל השלחן עצמות וקליפין שאינם ראויים לאכילת כלב⁽⁷⁰⁾, כי אין הם מוקצים.

ובית הלל אומרים: אסור לטלטלם בפני עצמם, אלא מסלק את הטבלא [דף המונח על השלחן] כולה שהיא כלי⁽⁷¹⁾, עם העצמות והקליפין, ומטלטלה למקום שבו אין הם מפריעים לו, ומנערה⁽⁷²⁾.

ואוד שנשבר ביום טוב, אסור להסיקו ביום טוב. לפי שמסיקין בכלים, ואין מסיקין בשברי כלים. כי שבר כלי אשר נשבר ביום טוב ומעתה אינו משמש עוד למה שהיה משמש בבין השמשות, הוא בגדר "נולד", על כן הוא מוקצה לדעת רבי יהודה. אבל כלי שלם, לא נשתנה יעודו אף כשבעליו רוצה להסיק בו, ומותר לטלטל אותו אף שלא לצורך תשמישו.

ומסקינן: שמע מינה שרבא סובר כרבי יהודה דאית ליה מוקצה ונולד.

ג. אין הבסיס נאסר אלא כשהניחו עליו דבר מוקצה בכוונה שיהיה עליו דוקא, וכאן לא איכפת למניח היכן יפלו העצמות והקליפין.

72. במשנה הקודמת שנינו: "מעות שעל הכר — מנער את הכר והן נופלות". ובגמרא שם: "אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא לצורך גופו, אבל לצורך מקומו מטלטלו ועודן עליו". ומפרש הרמב"ן במלחמות ובחידושים, שהמשנה שלנו מתירה לסלק את הטבלא למקום שרוצה להשליך את הקליפין שם, ואין צריך לנערם במקום השלחן מפני שצריכים להשתמש במקום השלחן.

והריטב"א עמד על השאלה, מדוע לא הוכיחה הגמרא את דברי רבי יוחנן ממשנתנו? [עיין שם].

וכתב הביאור הלכה [ש"ח סכ"ז ד"ה מנער] שמהסמ"ג משמע שפירש במשנה שיש לנער את הטבלא במקום.

אמנם אין נפקא מינה בין הפירושים להלכה ונפסק בשלחן ערוך [ש"ח סכ"ז] שאם היה צריך למקום השלחן — מותר להגביהו ולטלטלו למקום אחר, ואם לאו — מנער את השלחן במקומו.

ד"ה דרשן כתבו שאפילו רבי שמעון מודה בדין הזה, וטעם האיסור הוא משום גזירה שמא תתקן האשה את העץ כשהיא מייחדת אותו לאוד.

70. כך מפרש רש"י. והתוספות וכל הראשונים חלקו עליו וכתבו, שמחלוקת בית שמאי ובית הלל היא רק בעצמות וקליפין הראויים לבהמה או לכלבים, ואם לאו, צריך לסלק את הטבלא ולנערה כי הם מוקצה לכל הדעות. ועיין בהערה 73.

71. התוספות במסכת ביצה [ב א ד"ה וב"ה] מקשים, מדוע אין דין הטבלא כבסיס לדבר האסור, הלוא הניחו עליה את העצמות והקליפין מדעת!

ותרצו תוספות שלשה תירוצים:
א. לדעת רבינו תם אין הבסיס נאסר אלא כשמניחים עליו דבר מוקצה על מנת שיהיה עליו כל השבת.
ב. מדובר במשנה כשיש על הטבלא דברים המותרים, והיא נעשית לבסיס לדבר האסור והמותר.

ספוג⁽⁷⁴⁾, אם יש לו עור המשמש לו כבית אחיזה — מקנחין בו את הטבלא, כי אז אין לחשוש שהספוג יסחט⁽⁷⁵⁾, ואם לאו — אין מקנחין בו, כי הוא נסחט במקום שאוחזים בו.

בין כך ובין כך נוטל⁽⁷⁶⁾ הספוג בשבת, ואף שספוג שאין לו בית אחיזה הוא כלי

ולדברי הכל: מעבירין מעל השלחן בידים פירורין של לחם פחות מכזית שהם מאכל בהמה, ושער [שרביטים] של אפונין ושער עדשים שהוציאו מהם את האפונים ואת העדשים. מפני שהוא [השרביט] מאכל בהמה, וכל דבר שאפשר להשתמש בו בשבת אינו מוקצה, אף על פי שבבין השמשות לא היה הדבר עומד לתשמיש זה⁽⁷³⁾.

ורבי שמעון מיקל. ועיין בפני יהושע ביצה ב א על תוספות ד"ה מגביהים שהלך בדרך סבו. אך עיין בחברותא למסכת ביצה ב דף ב א, שנתבארה שיטת רש"י, שכל דבר שהיה חלק ממאכל בכניסת השבת, נשאר עליו שם המאכל באותה השבת, ואינו נעשה מוקצה באמצע השבת.

74. פרש הערוך, ספוג הוא על ראש דג אחד גדול שבים, ובשעה שמרים ראשו להסתכל בעולם — יורד אותו הספוג על עיניו ואינו רואה כלום, ולולי זה לא היתה ספינה נצולת מפניו. [מובא בשו"ע סימן ש"כ סי"ח בסוגריים].

75. כך פירש רש"י. והראב"ד בהשגות [פכ"ב מהלכות שבת הט"ו] מפרש שאי אפשר לקנוח בלי סחיטה אף כשיש לספוג בית אחיזה, אלא שאם יש לספוג בית אחיזה הוא דומה לצלוחית מלאה מים שמריקים ממנה מים, ואם אין לו בית אחיזה הוא דומה לבגד שנסחט.

76. תוספות [ד"ה ואם] כתבו שאין לגרוס כאן "וחכמים אומרים: בין כך ובין כך מקנחין בו".

73. רש"י מפרש, שבית שמאי ובית הלל נחלקו בקליפין ועצמות שאינם ראויים לבהמה וכלבים, ובדין השרביטין לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, כי הם ראויים לבהמה ואינם מוקצה.

והתוספות [ד"ה עצמות] הקשו עליו, שבגמרא מפורש שדין השרביטין הוא כרבי שמעון, ואף רבי שמעון לא התיר לטלטל דבר שאינו ראוי לבהמה, ודין העצמות והקליפין תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון!

ולדעת התוספות, המשנה מדברת בעצמות וקליפין הראויים לכלב, ונחלקו בית שמאי ובית הלל במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון בדין "נולד", ולפי הגירסא שלפנינו בית שמאי סוברים כרבי שמעון ובית הלל סוברים כרבי יהודה, ודין השרביטין הוא כבית שמאי.

המגיני שלמה מתרץ את רש"י, שבודאי קליפין שאינם ראויים לכלבים הם מוקצה אף לפי רבי שמעון, והרישא של המשנה מדברת בעצמות וקליפין שאינם ראויים לכלבים, והם מאוסים ומותר לטלטלם מדין "גרף של ריעי", שהתירו חכמים לטלטלו אפילו בפני עצמו מפני מיאוסו. ונחלקו בית שמאי ובית הלל במקום שאפשר לסלק גרף של ריעי על ידי דבר אחר, האם חייבים להמנע מלטלטלו בפני עצמו. ונראה לגמרא לתלות מחלוקת זו במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון, שרבי יהודה מחמיר במוקצה

שמלאכתו לאיסור⁽⁷⁷⁾, מותר לטלטלו לצורך גופו לקנח בו כשהוא נגוב⁽⁷⁸⁾.

ואף על פי שהספוג הוא כלי — אינו מקבל טומאה, כי אין הוא עשוי מאחד מהדברים המקבלים טומאה, כגון כלי עץ או מתכת או בגד.

גמרא:

שנינו במשנתנו: בית שמאי אומרים: מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין. ובית הלל אומרים: מסלק את הטבלא.

אמר רב נחמן: אנו, אין לנו גירסא זו במשנה, שלפיה בית שמאי מקילים במוקצה כרבי שמעון ובית הלל מחמירים במוקצה כרבי יהודה, אלא גירסתינו הפוכה, ולפיה בית שמאי מחמירים ואוסרים לטלטל קליפין הראויים לבהמה כרבי יהודה, ובית הלל מקילים כרבי שמעון.

שנינו במשנה: מעבירין מעל השלחן פירורין.

ואמרינן: מסייע ליה הא דקתני "מעבירין" ולא "זורקין" — לרבי יוחנן.

דאמר רבי יוחנן: פירורין שאין בהן כזית — אסור לאבדן ביד⁽⁷⁹⁾.

שנינו במשנה: מעבירין שער של אפונין... מפני שהוא מאכל בהמה.

ואומרת הגמרא: מתניתין מני? רבי שמעון היא, דלית ליה מוקצה. כי לפי רבי יהודה השרביטין הם מוקצה, היות ורק לאחר שהוצאו מהם האפונים בשבת הם נעשו מוכנים למאכל בהמה, אבל מבעוד יום — כשהיו בהם האפונים — הם היו טפלים להם, ונחשבו כמוכנים למאכל אדם, והרי הם בגדר "נולד"⁽⁸⁰⁾.

ומקשינן: אימא סיפא: ספוג, אם יש לו בית אחיזה — מקנחין בו, ואם לאו — אין

ולפי זה משמע מרש"י שמותר לקנח בספוג נגוב.

79. זו גירסת רש"י.

והתוספות [ד"ה פירורין] הקשו מהרישא של המשנה שאומרת "מעבירין מעל השלחן עצמות וקליפין" ולא כתוב "זורקים", ולפי פירוש רש"י יהיה לנו מכאן ראייה שאסור לאבד בידים עצמות וקליפין! ואומרים התוספות, שיש לגרוס "פירורין שאין בהן כזית מותר לאבדן ביד" וראית הגמרא היא מכך, שהמשנה אומרת שפירורים שאין בהם כזית הם מאכל בהמה, משמע שמותר לאבדם ביד.

80. הגמרא למעלה אומרת, שמותר לזרוק מעיים

77. כך כתב הריטב"א. והשפת אמת פירש שהספוג הוא כלי שמלאכתו להיתר כיון שמותר לקנח בו כשהוא נגוב. [בימי השפת אמת עדיין לא הודפסו חידושי הריטב"א על מסכת שבת].

78. כתב הביאור הלכה [סימן ש"כ סי"ז] שיש אחרונים המחמירים שלא לנגב בספוג יבש משום דלא פלוג רבנן, אמנם מרש"י משמע שמותר לנגב בספוג יבש. וביאור דבריו, דיש לעיין, מדוע פירש רש"י שהספוג ניטל כשהוא נגוב, והלוא אין הוא מוקצה, ואין לאסור לטלטלו כמו שאוסרים לטלטל בגד רטוב משום חשש סחיטה, שהרי לא מקפידים על מימיו, וצריך לומר שרש"י סבר שהספוג הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו לקנח בו,

מותרים בטלטול], אף על פי שבבין השמשות היו התמרים ראיות למאכל אדם והגרעינים היו טפלים להם, ובשבת אין ראויים הגרעינים אלא לבהמה, אין הגרעינים בגדר "נולד", הואיל וחייון לבהמה **אגב אמנ**, כיון שתמרים אלו הם גרועות, רגילים לתת אותם גם לבהמות, ולא הוקצו בבין השמשות ממאכל בהמה⁽⁸³⁾.

וגרעינים דתמרי **פרסייתא** כיון שלא מאכילים אותן לבהמות — **אסור** לטלטל את גרעיניהם משום "נולד".

שמואל היה מניח את גרעיני התמרים הפרסיות על הפת ומטלטל להו **אגב ריפתא**⁽⁸⁴⁾.

שרנ"ם שפ"ז — סימן.

מקנחין בו, משום שעל ידי הקנוח נסחט הספוג בלי כוונה. והא **אתאן** לרבי יהודה, **דאמר: דבר שאין מתכוין אסור**, ולא כרבי שמעון!

ומשנינן: **בחא, אפילו רבי שמעון מודה**.

דאבוי ורבא דאמרי תרוייהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישא ולא ימות, וכשמקנחים בספוג, בהכרח שהספוג יסחט בין האצבעות⁽⁸¹⁾.

הגמרא מלמדת את דינם של גרעיני התמרים לפי רבי יהודה⁽⁸²⁾, וכיצד נהגו האמוראים בהם.

הני גרעינין דתמרי ארמיתא שרו לטלטולינהו [גרעינים של תמרים ארמיות

בשו"ע סימן תצ"ה ס"ד בהגה]. ולדעת הרמב"ן במלחמות, גרעיני תמרים עומדים להסקה, ולפיכך הם מוקצה אף לדעת רבי שמעון, ולכן הביא הרי"ף גמרא זו להלכה.

83. כך פירש רש"י.

והרי"ף כתב, שלפי פירוש זה, אין גרעיני התמרים הארמיות מותרים אלא בכבל ויריחו ששם מצויים הרבה תמרים ונותנים אותם לבהמות.

פירוש אחר פירש הרי"ף, שגרעיני התמרים הארמיות מותרים, מפני שהם רכים ונאכלים עם התמרה.

ורש"י בפרק כמה מדליקין [כט א] פירש, שבתמרים הארמיות הפרי דבוק לגרעין, ואחרי שאוכלים אותו נשאר מהפרי על הגרעין, והוא ראוי למאכל אדם.

84. כתבו התוספות [ד"ה שמואל] ששמואל פוסק כרבי שמעון המתיר לטלטל את הגרעינים

של עוף לחתול כיום טוב אפילו לפי רבי יהודה, מפני שידוע היה בבין השמשות שביום טוב יהיו המעיים ראויים לחתול, ויש לעיין, מדוע אין אומרים כן בגרעינים? עיין בהערה 68.

81. המרדכי [סימן תכ"ח] מביא ראייה מכאן, שפסיק רישא דלא ניחא ליה — אסור, שהרי לא נהנים מהמים שנסחטים מהספוג. ועיין בחתם סופר.

82. התוספות [ד"ה שמואל] אומרים, שלפי רבי שמעון שלא אסור "נולד" — מותר לטלטל את גרעיני התמרים.

וכתב הרא"ש, שלפי מה שנפסק [לקמן קנ"ז א] כרבי שמעון, ההלכה היא שמותר לטלטל את הגרעינים שלא כדברי הגמרא שלנו. והרא"ש במסכת ביצה [פרק משילין סימן י"ד] כתב בשם רבינו תם, שההלכה כדברי הגמרא שלנו, כי אף שפוסקים כרבי שמעון במוקצה, לא פוסקים כמותו באיסור "נולד" החמור יותר. [ועיין

אמר ליה רב אשי לאמימר: ובי עושין גרף של ריעי לכתחילה? הלוא אין לגרום שיהיה לו דבר מאוס כדי שיוציאנו!

רב ששת היה מחמיר וזריק לחו בלישניה אל עבר השלחן, ולא היה נוטלם בידו ומניחם על השלחן.

רב פפא זריק לחו בידו אל אחורי המטה שהיה מיסב עליה, ולא היה מניחם על השלחן, כדי שלא יצטרכו לנערם מהשלחן.

אמרו עליו על רבי זכריה בן אבקולם, שהיה מחזיר פניו אחורי המטה, וזורקן בפיו⁽⁸⁷⁾.

שמואל לטעמיה, שהוא סובר שאין בכך משום בזיון אוכלין, דאמר שמואל: עושה אדם כל צרכו בפת.

רבא⁽⁸⁵⁾ מטלטל לחו אנב לקנא דמיה [ספל של מים]⁽⁸⁶⁾.

רב הונא בריה דרב יהושע היה צובר את הגרעינים עד שהם נמאסות, ועביד לחו כגרף של ריעי, ומטלטלם בפני עצמם, שהרי הדין הוא שגרף של ריעי ועביט של מי רגלים מותר להוציאן לאשפה, כדאיתא במסכת ביצה [לו ב].

הדרן עלך נוטל אדם את בנו.

אבל בדבר שאי אפשר היה לטלטלו לפני שבת, כגון גרעינים של פירות, הקלו חכמים יותר.

והרמב"ן תירץ, שהגמרא למעלה עוסקת בטלטול איסור שמונח עליו ההיתר, ומסקנת הגמרא שאין להתיר טלטול כזה אלא במת. וכאן מדובר בטלטול היתר שמונח עליו איסור, ודבר זה מותר כמו שהמשנה מתירה לסלק את הטבלא עם הקליפין כיון שצריך למקומם. [ועיין בהערה 72].

87. קטע זה הוא מהתוספתא [פרק י"ז ה"ד] ושם יש תוספת "אמר רבי יוסי: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס שרפה את ההיכל". ועיין בחתם סופר ביאור נחמד בתוספתא.

כפני עצמם, והוא היה מחמיר על עצמו. ועיין בהערה 82.

85. תוספות [ד"ה רבא] גורסים "רבא" ולא רבה.

86. תוספות [ד"ה רבא] הקשו: בגמרא לעיל [קמב ב] מבואר, שרבא נהג להניח סכין על בר יונה חי ולטלטלו, רק מפני שהבר יונה ראוי לכוס, ורבא החמיר על עצמו לנהוג בו כמוקצה, אבל בדבר שהוא מוקצה מעיקר הדין לא היה רבא מתיר את הדבר, ולפי זה, איך נהג רבא לטלטל את הגרעינים אנב הכלי, הלוא הגרעינים הם מוקצה מעיקר הדין לדעת רבא הפוסק כרבי יהודה! ומתריצים התוספות, שבגמרא לעיל מדובר בדבר שהיה אפשר לטלטלו לפני שבת,